

O datovaní Veľkonočných sviatkov Židov a kresťanov

Biblický sviatok Pesach, spojený s historickou udalosťou vyslobodenia Hebrejov z egyptského otroctva, sa stal dôležitou každoročnou spomienkou pre židovský ľud. A práve do obdobia prípravy tohto sviatku a slávenie pesachovej večere sú historicky datované aj udalosti spojené so židovským Mesiášom Ješom Hanocri, ktorého meno prekladáme do slovenčiny ako Ježiš Nazaretský. Jeho „Veľkonočný príbeh“ opisujú novozákonné spisy, predovšetkým štyri evanjeliá. Pri ich čítaní sa však dostaneme do problému datovania, ak hľadáme odpoveď na otázku: „Kedy presne sa Veľkonočné udalosti odohrali?“ Keďže prví veriaci v Mesiáša Ježiša (Ješua Hamašiach) boli Židia, logicky by sme očakávali, že spomienka na udalosti spojené s jeho Poslednou večerou, utrpením, smrťou na kríži a zmŕtvychvstaním, sa bude sláviť v rovnaký čas ako sviatok Pesach. Kedy sa však presne slávi sviatok Pesach? Bola Posledná večera Ježiša s dvanástimi apoštolmi pesachovou večerou? Prečo neslávimy aj my kresťania z národov Veľkonočné sviatky v rovnaký deň ako Židia Pesach? V tomto príspevku sa pokúsime stručne odpovedať na tieto otázky, ktoré sú predmetom mnohých odborných biblických štúdií.

Termín slávenia sviatku Pesach bol daný Mojžišovi a je presne zaznamenaný v Tóre, teda v Piatich knihách Mojžišových. Tuná sa musíme pozastaviť nad rozdielom medzi historickými názvami, ktoré sú zachované v Biblii, od neskoršej terminológie, používanej aj v období pôsobenia Ježiša. Týka sa to buď zmeny v hebrejčine, jazyku Tanachu, označovaného kresťanmi ako Starý zákon, alebo zmenami v aramejskom a gréckom jazyku, ktoré používali Galilejskí Židia (aramejčina) alebo Židia žijúci v diaspore (gréčtina). Z tohto dôvodu sa sviatok Pesach označoval aj ako *Pascha* (aramejsky a grécky). Mesiac *nisan* je v Tóre nazývaný *abíb* (5 Mojž 16:1) alebo *prvý mesiac* (2 Mojž 12:2). Macedónčania ho podľa židovského historika Josepha Flavia volali *xanthicus*. Zabíjanie baránkov je podľa 2. knihy Mojžišovej vždy 14. dňa tohto mesiaca (2 Mojž 12:6). Inak v tento deň sa má zničiť aj všetko nečisté – všetok *chamec* (2 Mojž 12:15). Pôvodne samostatné sviatky Pesach a Macot boli v čase Ježišovho pôsobenia spojené v jeden celok, čo odrážajú aj isté (nie vždy presné) vyjadrenia v Novom zákone, napríklad v Lukášovom evanjeliu: „*Blížili sa Sviatky nekvasených chlebov, ktoré sa nazývajú Pascha*“ (Lk 22:1). Sviatok *Macot*, teda sviatkov *Nekvasených chlebov*, začína večer po západe slnka, teda v zásade 15. nisana. Toto datovanie nie je priamo v Biblii, ale vysvetľuje ho židovská „ústna Tóra“ ako aj starobylé aramejské preklady Biblie, zvané targumy. Pripomínáme, že podľa opisu stvorenia sveta v 1. knihe Mojžišovej sa začína deň v biblickom myslení vždy západom slnka.

Pri odpovedi na otázku: „Kedy sa slávil Pesach?“, môžeme upozorniť, že otázka nie je jednoznačne položená. Pod pojmom „pesach“ sa rozumie aj baránok, ktorý bol obetovaný pred večerom 14. nisana (2 Mojž 12:6). V tomto duchu je časovo vymedzený aj *Pesach Hospodinov* „medzi večerami“ (*bejn haarbajim*), čo je v daný deň približne medzi 15:00 hodinou a západom slnka (3 Mojž 23:5). Inú odpoveď dostaneme pri spojení sviatku Pesach s Macot (slávený 15. nisana), trvajúcim sedem dní (3 Mojž 23:6-7), resp. spolu so 14. nisanom, teda „prípravným dňom“, osem dní. Pesachová, resp. Veľkonočná hostina sa slávi vždy v čase po západe slnka, keď boli baránky zabitú a upečenú. V našom ponímaní ide o noc zo 14. na 15. nisana. Iná historická alternatíva nejestvuje, avšak ešte závisí od toho, aký je použitý kalendár a kde sa vykonáva obeta. Židia aj Samaritáni teda obetovali baránkov podľa Tóry vždy

14. nisana, Židia v Jeruzaleme, Samaritáni na hore Gerizim. Zaujímavosťou je, že podľa pseudoepigrafnej knihy Jubileí, mal byť 14. nisana obetovaný Izák, resp. baránok namiesto neho. Bolo to na hore Moria, ktoré je považované za miesto, kde postavil Šalamún prvý chrám v Jeruzaleme. Čo sa týka kalendára, väčšina Židov používala lunárny kalendár, podľa ktorého môže pripadnúť sviatok Pesach v danom roku na iný deň v týždni. Odlišný kalendár používali eséni, v súčasnosti známy najmä podľa „Kumránskych zvitkov“. Išlo o solárny kalendár podľa ktorého sa všetky sviatky slávili v konkrétny deň. Zastrešený bol autoritou „synov Cadoka“, významného kňaza v čase kráľa Dávida a Šalamúna, potomka Eleazara, Áronovho syna (por. 1 Krn 24:3). Pesach slávili eséni vždy v tretí deň po šabate, teda v utorok.

Čo sa týka Nového zákona a datovania Poslednej večere a Veľkonočných udalostí treba uviesť, že pisatelia neboli primárne „historici“ v zmysle presnej chronológie, ale dávali dôraz na „teologickú“ interpretáciu Ježišových posledných dní a naplnenie biblických prorociev. A musíme konštatovať, že vo svojich dôrazoch neboli jednotní:

1. Podľa synoptických evanjelií, teda najstaršieho evanjelia podľa Marka a evanjelií podľa Matúša a Lukáša, ktorí z Markovho evanjelia vychádzali, text dopĺňali a upravovali podľa vlastných tradícií, má posledná Ježišova večera so svojimi učeníkmi znaky pesachovej večere. Večera bola pripravovaná ako večera paschy (Mk 14:12-16; Mt 26:17-19; Lk 22:7-13), pri večeri sa ležalo (Mk 14:18), prítomné boli najmenej dva kalichy vína (Lk 22:18.20) – pri pesachovej večery sa používajú štyri kalichy, uvedené je namáčanie /ruky/ v mise (Mk 14:20; Mt 26:23; por. aj Jn 13:26 uvádza namočenú smidku /chleba/, ale bez misy) – pri pesachovej večery buď v súvislosti s horkými bylinami alebo charosetom (tento zvyk počas sederovej večere však presne nevieme datovať) a chválospev na konci večere (Mk 14:26; Mt 26:30). To by zodpovedalo jej datovaniu na noc 15. nisana (v našom ponímaní zo 14. na 15. nisana).
2. Podľa Jánovho evanjelia je Ježiš predstavený ako „veľkonočný baránok“, ktorý niesol nielen hriechy Izraela, ale aj hriechy celého sveta. Jeho obetovanie sa uskutočnilo na Golgote v prípravný deň pred sviatkom Pesach (Jn 19:31), teda v čase, kedy boli zabíjané baránky v chráme, teda 14. nisana. Poznámka v tomto evanjeliu o tom, že mu polámali vojaci kosť (Jn 19:33) je interpretovaná ako naplnenie Tóry, aby sa splnilo Písmo: „*Kosť mu nebude zlomená*“ (19:36), čo je jednoznačná narážka na predpis o veľkonočnom baránkovi v 2 Mojž 12:46; 4 Mojž 9:12, prípadne Ž 34:21).

Ohľadom Jánovho datovania Poslednej večere sú možné len dve možnosti: a) Ježiš s učeníkmi podľa Jána slávil tradičnú veľkonočnú večeru v stanovenom čase; čo však evanjelista majstrovsky „odsunul do úzadia“ v prospech teologickej interpretácie Ježiša ako veľkonočného baránka; b) Ježiš so svojimi učeníkmi slávil „slávnostnú hostinu anticipujúcu samotný Pesach“, ktorej vedome vtlačil veľkonočný kontext. V spojení so synoptikmi najpravdepodobnejšie považujem nasledovné datovanie Poslednej večere s prihliadnutím na centrálny význam teológie vzhľadom na chronológiu:

1. Chronológia synoptických evanjelií ohľadom Poslednej večere je historicky správna. Posledná večera sa konala v noci zo 14. na 15. nisana, čo v danom roku pripadlo na predvečer šiesteho dňa (v našom označení v štvrtok po západe slnka). Ježiš zomrel v piatok (15. nisana) a bol v náhlí pochovaný pred šabatom, ktorý začína západom slnka v ten istý deň. Jeho telo bolo uložené v hrobe celý šabat, kde „odpočíval“ až do vzkriesenia, ktoré sa uskutočnilo v prvý deň týždňa (Mk 16:2; Mt 28:1; Lk 24:1; Jn 20:1), teda v našom slovníku v nedeľu.

2. Evanjelista Ján poznal synoptickú tradíciu (ústnu alebo aj písomnú), preto naznačuje na viacerých miestach veľkonočný charakter Ježišovej poslednej večere. Dáva však teologickú prednosť predstaveniu Ježiša ako Veľkonočného baránka. Preto uvádza čas jeho smrti v zhode so zabíjaním a obetovaním pesachových baránkov v chráme. Z toho dôvodu nespomína „prípravu baránka na večeru“ (baránkom je On sám) ani ustanovenie Eucharistie počas Poslednej večere. Tým neporušuje chronológiu zabíjania baránka a jeho jedenie po západe slnka. „Eucharistickú reč“ anticipuje do 6. kapitoly a ponecháva jej veľkonočný kontext, hoci išlo o iný sviatok Pesach, nie ten, kedy bol Ježiš zabitý. V tejto súvislosti možno o evanjelistovi Jánovi vysloviť kompliment, že sa mu „podarilo nemožné“: Vypovedať nové interpretácie o Ježišovej osobe v súvislosti s Pesachom a Poslednou večerou a pritom neporušiť to, čo pred ním vypovedali synoptické evanjeliá, resp. už známa ústna tradícia ranej cirkvi.
3. Odhliadnuc od striktno exaktného „historického datovania Poslednej večere“, vo vedomí, že primárnym cieľom evanjelií nebolo podávať chronologické údaje, môžeme konštatovať, že všetky štyri evanjeliá zhodne vychádzajú z pesachového kontextu Poslednej večere. Pre synoptikov i pre Jána je kontext Poslednej večere nepostrádateľný a práve na jeho podklade synoptici predstavujú Ježišove nové gestá a slová nad chlebom a kalichom. Tieto následne raná cirkev oddelila od nevyhnutného spojenia s Pesachom a známe sú v praxi pri „lámaní chleba“ (Sk 2:46) alebo „slávení eucharistie“ (podľa gréckeho slova „vzdávania vďaky“ označujúceho židovské požehnanie nad pokrmom a vínom).
4. Synoptici aj Ján majú rozličné teologické dôrazy, ktorým prispôsobujú svoje časové údaje, ale zhodne vychádzajú z pesachovej atmosféry – jej teológie, jazyka, symbolov a gest, ktoré reinterpretujú vo svetle osoby Mesiáša Ježiša. Preto absolútnou istotou pri štúdiu evanjelií zostáva vnútorná teologická blízkosť Poslednej večere k hebrejskému Pesachu.

Okrem „lámania chleba“ po domoch, ktoré sa nutne neviazalo na žiaden sviatok, slávili židovskí veriaci v Mesiáša Ježiša aj každoročný sviatok Pesach. Pritom nemali žiaden dôvod sláviť ho v iný deň ako 14. nisana, teda v deň, kedy je predpísané jeho slávenie v Písme, avšak v mesiánskom duchu, kedy si okrem vyslobodenia z egyptského otroctva pripomínali aj vyslobodenie z otroctva hriechu.

Potom, čo bolo ohlasované evanjelium aj pohanom (nežidom), sa stredobodom spoločného kresťanského slávania stala udalosť a deň Pánovho zmŕtvychvstania. V tento deň, v hebrejskom označení „prvý deň“, sa veriaci v Mesiáša Ježiša začali spoločne stretávať, o čom je doklad aj v Skutkoch apoštolov (20:7). V Zjavení Jána, napísanom na konci 1. stor. po Kr., nájdeme preň označenie *Pánov deň* (*kyriaké hémera*). V latinčine sa už od 2. storočia začal nazývať aj *dies Dominica* (odvodený od *diem Dominicus*, teda deň Pána), čo neskôr prevzali iné jazyky, ako taliančina (*domenica*), francúzština (*dimanche*), španielčina a portugalčina (*domingo*). V obdobnom znení je aj grécke *kyriaké*, odvodené od *Kyrios*, teda Pán. V ruskom a ukrajinskom jazyku sa tento deň nazval dokonca Воскресенье (*Voskresenie*), čiže vzkriesenie. Pre centrálnu udalosť Pánovho zmŕtvychvstania sa začala v kresťanských cirkvách (prevažne alebo výlučne veriacich z pohanov) postupne zdôrazňovať potreba slávania Veľkonočných sviatkov v nedeľu.

Od polovice 2. storočia po Kr. poznáme rozličné praxe slávenia Veľkonočných udalostí v cirkevných spoločenstvách. Niektoré cirkevné spoločenstvá slávili Paschu naďalej podľa biblického datovania 14. nisana. To bola časová zhoda so židovským slávením pri ktorej nezáležalo na presnom dni v týždni. Jednalo sa najmä o komunity, ktoré mali medzi sebou veriacich zo židovstva a pochádzali z územia Izraela, Rímskej provincie Judea (hanľivo premenovanej Rimanmi v roku 135 po Kr. na „Palestínu“). Nachádzali sa v Malej Ázii (napr. cirkev v Efeze, Smyrne, Sardách a Laodiceii), Sýrii (Antiochii), podľa niektorých autorov aj v Mezopotámii, Perzii a menšie spoločenstvo bolo v Ríme (vedené Blastusom v 2. stor.). 14. dňa mesiaca (nisana), nasledujúceho po splne mesiaca po jarnej rovnodennosti, slávili tieto spoločenstvá liturgickú spomienku Kristovho umučenia – v zhode s datovaním v Jánovom evanjeliu. Následne po západe slnka oslavovali Kristovo zmŕtvychvstanie. Iné kresťanské spoločenstvá, v ktorých už neboli zastúpení mesiánski veriaci zo židovstva, resp. boli len v minimálnom množstve, slávili Paschu až v nedeľu nasledujúcu po 14. nisane. Cirkevný historik Eusebius uvádza túto prax v Cirkevných dejinách (datovaných okolo r. 313 – 325 po Kr.) v Ríme, Alexandrii a Jeruzaleme. Ohľadom dátumu slávenia kresťanskej Veľkej noci sa vytvoril spor medzi cirkevnými obcami v druhej polovici 2. storočia, známy pod označením „quartodecimánsky“ (podľa štrnásteho dňa /lat. quartodecimus/). Okolo roku 160 po Kr. navštívil 80-ročný biskup Polykarp zo Smyrny, žiak apoštola Jána, rímskeho biskupa Aniceta, aby prijal prax cirkví v Malej Ázii a slávil Veľkú noc 14. nisana. V tejto otázke medzi nimi nedošlo k zhode, ale zachovali medzi sebou úctu, rešpekt a dobré vzťahy. Okolo roku 190 po Kr. rímsky biskup Viktor chcel s autoritou ukončiť spor o dátume slávenia Veľkej noci. Vyzval listom maloázijské cirkvi, aby sa pridržali západného, teda nedeľného slávenia kresťanskej Paschy. Tieto mu na čele s efezským biskupom Polykratom odpovedali listom, v ktorom odmietli jeho výzvu s odvolaním sa na starobylosť quartodecimánskej praxe, siahajúcej až do apoštolskej tradície – od apoštolov Jána a Filipa – a okrem toho sa odvolal na ďalších svedkov tejto praxe, ktorými boli biskupi zo Smyrny (Polykarp a Papius), z Laodicey (biskup Sagaris), z Eumenie (biskup Traseas) a Sard (/biskup/ Meliton, autor známeho diela *Peri pascha*). V snahe o dosiahnutie jednoty (uniformity) bez rôznorodosti a s použitím (duchovnej) moci, chcel rímsky biskup Viktor maloázijské quartodecimánske obce exkomunikovať. Starobylá prax začala byť považovaná za judaizujúcu, a teda aj *heretickú* (mimochodom grécke slovo *hairesis* znamenalo pôvodne voľbu, výber alebo „školu myslenia“). Proti tvrdému postupu rímskeho biskupa Viktora sa postavili viacerí biskupi, medzi nimi aj Irenej z Lyonu, známy najmä dielom *Adversus haereses* (Proti bludom). V mene galských biskupov a presbyterov napísal Viktorovi list, kde mu pripomenul umiernenosť predchádzajúcich rímskych biskupov, najmä na príklad stretnutia Polykarpa a Aniceta. Viktor v spore ustúpil a časť maloázijských cirkví sa naďalej pridžala slávenia Paschy 14. nisana.

Pluralita praxe slávenia Paschy buď 14. nisana alebo v nasledujúcu nedeľu trvala až do ekumenického Nicejského snemu v roku 325 po Kr. Snem bol zvolaný cisárom Konštantínom, ktorý začal využívať cirkev ako hlavný jednotiaci prvok Rímskej ríše, vrátane jej sakrálnej jednoty. Potom, čo v roku 321 vyhlásil Konštantín za svätý deň týždňa nedeľu namiesto šabat, pokračoval v „očisťovaní“ cirkvi od všetkého židovského, a to zjednotením času slávenia Veľkej noci. V Nicei bolo zhromaždených pravdepodobne 318 biskupov (podľa Eusebia viac ako 250), väčšinou to biskupi z Východu, zo Západu boli len siedmi predstavitelia. Okrem

spoločnej dohody o vyznaní viery sa rokovalo aj o slávení Paschy v jednotnom termíne: *Nájde sa prvý spln mesiaca po jarnej rovníkovej dňovej a po ňom prvá nedeľa. Rozhodne sa však nesmie sláviť spolu so Židmi. Keby k tomu malo dôjsť, musí sa presunúť na ďalšiu nedeľu.* Rozhodnutia snemu v Nicei nadobudli moc štátneho zákona tým, že ich cisár Konštantín promulgoval. Sózomenos v *Cirkevných dejín* (pred r. 450 po Kr.) uviedol, že v niektorých ázijských kresťanských obciach trvala quartodecimánska prax aj naďalej. Definitívne bola opustená až v 5. storočí.

Rozdelenie mesiánskych veriacich v Ježiša zo Židov a z pohanov bolo prvotným veľkým rozdelením v cirkvi. Po ňom nasledovali ďalšie a ďalšie rozdelenia. Kresťanstvo sa postupne dištancovalo od svojich židovských koreňov, čoho jedným z vyvrcholení bolo oddelenie slávenia Pesachu a kresťanskej Paschy aj v prípade, ak by tento čas pripadol na nedeľu. Toto sa uskutočnilo naposledy v roku 2025. Je pochopiteľné, že kresťania nežidovského pôvodu chcú sláviť Veľkú noc v nedeľu, v deň Pánovho zmŕtvychvstania. Je však škandálom, že aj v 21. storočí, je prax posunutia sviatku o týždeň neskôr stále platná („*rozhodne sa však nesmie sláviť spolu so Židmi*“) a väčšina cirkevných spoločenstiev sa nad ňou ani nezamýšľa. Zaujímavosťou je, že napriek tomu, že kresťania z národov nechceli sláviť Veľkú noc spolu so Židmi, dôsledkom čoho posunuli čas jej slávenia, aj tak sa to deje, hoci nevedome. Zabudlo sa, že spojený sviatok Pesach a Macot sa podľa Tóry slávi sedem dní, resp. osem dní, teda vždy aj v kresťanskú Veľkonočnú nedeľu. Ak židovský sviatok Pesach (14. nisana) pripadne na šabat, Macot (15. nisana) na prvý deň (nedeľu), tak v ôsmy deň Veľkonočných sviatkov (opäť v nedeľu) sa koná slávnostná mesiánska hostina (*seudat mošiach*) oslavujúca budúce mesiášske vykúpenie, hoci nie vo všetkých židovských spoločenstvách. Z prorokov sa počas tohto dňa číta 11. kapitola proroka Izaiáša, v ktorej sa opisuje éra budúceho vykúpenia, sprevádzaná pokojom a božskou dokonalosťou. Mesiáš, potomok kráľa Dávida, obnoví Dávidovo kráľovstvo, zozbiera Židov žijúcich v exile do Izraela a uvedie ich do sveta, kde nie je násilie, vojna, hlad ani choroba. O návrate a zhromaždení Židov z končín zeme píše aj prorok Jeremiáš (31:8). Židovskí prekladatelia Septuaginty pri tomto texte doplnili v gréckom texte eschatologický rozmer tohto zhromažďovania a jeho datovanie na sviatok pesach (v znení LXX Jer 38:8). Zakladateľ chasidizmu, rabi Izrael Baal Šem Tov, zaviedol (od polovice 18. stor.) zvyk zúčastňovať sa na „mesiášovom jedle“, keď sa rozprávanie pri stole zameriava na príchod Mesiáša. Okrem pojedania macy (nekvasených chlebov) sa opätovne pijú štyri kalichy vína ako pri sederovej večery, ktorá sa konala v prvý deň Pesachu. Medzi piesňami mesiánskej hostiny zaznieva nádherný nigun *Ani Maamin*, ktorého slová znejú nasledovne: „Verím s dokonalou vierou v príchod Mesiáša, a hoci sa môže zdržať, napriek tomu každý deň očakávam jeho príchod.“

Okrem toho sa od druhej polovice 20. storočia rozšírila prax Židov veriacich v Mesiáša Ješuu sláviť Pesach v čase, kedy ho slávia aj ostatní Židia. Mesiánski Židia slávia sederovu večeru, v ktorej zdôrazňujú jej mesiánske prvky podľa svedectva Nového zákona. V 21. storočí sa teda vraciame k počiatku, kedy bola slávená Pánova Pascha v nedeľu, v deň Pánovho zmŕtvychvstania a súbežne inými (mesiánskymi) spoločenstvami v čase slávenia Pesachu. Ide o jednotu v rôznorodosti, ktorá je rešpektovaná. Okrem toho už niekoľko desaťročí sú aj kresťania z rozličných národov a cirkevných spoločenstiev Božím Duchom vedení k tomu, aby spoznávali židovské korene Poslednej večere prostredníctvom

sederovej večere. Nejde pritom o žiadnu judaizáciu kresťanov, nejde o „povinnosť“ ani o „zákon“, ale o slobodné rozhodnutie spoznávať židovské korene kresťanstva.

Z použitej literatúry:

Mátel, A. 2008. [Pesach, Pascha a Posledná večera](#). Skalica: Alija.

Mervart, P., Recinová, M. 2010. *Melitón ze Sárd. O pasše (peri pascha)*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

Fichtenbauer, J. 2019. *Tajemství olivovníku*. Uhřetěpe: Doron.

Dokumenty prvých dvou ekumenických snemov. 1999. Prešov: Petra.

Odporúčame:

[Sederova večera a jej slávenie veriacimi v mesiáša Ježiša](#)

Pôvodný text zverejnený na [blogu Postoy 17.4. 2025](#)

Andrej Mátel